

**ФОРМОЗМІСТОВІ ОСОБЛИВОСТІ
ГРОМАДЯНСЬКОЇ ЛІРИКИ О. КОНИСЬКОГО**

Надія БОЙКО,

Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України,
Київ (Україна), bojko@ukr.net**FORMAL AND CONTENT FEATURES OF CIVIC
POETRY BY O. KONYSKY'S Nadiia BOIKO,**

Shevchenko Institute of Literature

Kiev (Ukraine),

ORCID ID: 0000-0002-3520-6696

Надія Бойко. Формосодержательные особенности гражданской лирики А. Конисского. Цель. Определить формосодержательные особенности поэтического наследия А. Конисского с целью введения его в широкий научный оборот. **Методы исследования:** биографический, описательный, эстетико-функциональный, анализа и синтеза, отбора и обобщения информации. **Научная новизна** исследования заключается в том, что в центре литературоведческого анализа оказываются как сам автор, так и ряд его поэтических произведений из сборника «Порванные струны», так и отдельные стихотворения, которые автор публиковал в галицких периодических изданиях в течение 1860-1890-х годов и которые до сих пор остаются вне поля зрения современных литературоведов. **Выводы.** Анализ поэтического наследия А. Конисского показал, что авторские идеи и стремления, выраженные в поэтическом слове, были созвучны со стремлениями прежде всего тогдашней национальной интеллигенции, как и со свободололюбивыми настроениями самых украинском. Конисский принадлежал к числу тех украинских поэтов второй половины XIX века, которые среди прочего и формулировали эти идеи, адаптировали и апробировали среди широкой читательской аудитории, выбирая для этого несложные жанровые формы, символику и образную систему. Среди жанрово-стилевых модификаций поэтического наследия поэта можно выделить: поэтический манифест, инвективу как особое художественно-эстетическое пространство, в котором синтезированы лирические, интимно-лирические, публицистические языкоstileвые составляющие. Расширение идейно-проблемного направления произведений обусловило появление нового типа лирического героя, способного отражать изменение реальной ситуации и отвечать на вызовы нового времени. Прослежено парадигму лирических образов – представителей украинской интеллигенции, свое предназначение видели в служении народу, бесспорной была их готовность к самопожертвованию ради этого. Интерпретация поэтических текстов позволила очертить семантику основных символов, которыми чаще всего пользовался автор.

Ключевые слова: манифест, пророчество, антитеза, лирический герой, интеллигент, мифологизация, идея независимости.

Постановка проблеми. Поезія 1860-1870-х років в тематично-проблемному аспекті відображає тогочасні громадсько-політичні, культурно-просвітницькі прагнення українців та ідейно-художній вплив творчості Т. Шевченка; ословлюється “заповітна ідея національної незалежності України, що було вершиною українського політичного радикалізму XIX ст.”¹ Автори поетичних творів цього періоду не тільки закарбовували у поетичній формі тогочасні свободолобні настрої і політичні прагнення українців, а значною мірою формулювали їх. На цей період припадає і процес мифологізації історії України та поборників національних свобод; страждання і самопожертва набували ознак мучеництва, а “воскресіння мучеників” мало б стати передвісником (підтвердженням) “воскресіння” вільної України. Аналізуючи поетичну спадщину Кониського, варто зважати як на його діяльну натуру, так і на те, що Кониський — це письменник-культуртрегер, прихильник функціонального впливу художнього слова на читачку аудиторію. Глибока емоційність образів ліричних героїв і наявність очевидних автобіографічних маркерів у громадянській ліриці Кониського схиляє до ототожнення характеру і світогляду ліричного героя із самим поетом, що у

свою чергу дозволяє чіткіше реконструювати його письменницький світоглядно-естетичний, психоемоційний портрет, “місяця пам’яті” (у широкому розумінні П. Нора, як символічного поняття, що “призначене вивільнити пам’яттевий вимір об’єктів”² матеріальних чи нематеріальних).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творчість Кониського, зокрема його поетичний доробок, не часто стають об’єктом літературознавчої реценції. Ймовірно, це зумовлено сформованим ще сучасниками поглядом на поезію Кониського, яка, на їхнє переконання, хоч і позитивно впливала на настрої галицької молоді, утверджуючи основи національної ідентичності, проте з мистецького погляду була другорядною та епігонською. Очевидна й інша проблема — необхідність повноцінного видання у тому числі й поетичного доробку письменника. Безперечно, в низці поетичних творів Кониського наявні шевченківські алюзії, проте у цій студії докладно не зупинятимемося на цьому, солідаризуючись зі слушною думкою дослідника української поезії XIX ст. М. Бондаря, що “60-70-ті роки ще не поставили питання індивідуально-творчого виокремлення як “артистичної” мети (це – я вище наступних десятиріч).

¹ Istorія ukrains’koi literatury XIX st. [History of Ukrainian literature of the 19th century], U 3 knyghah, Knyga 3, Red. M. T. Iacenko, Kyiv, 1997, P. 164 [in Ukrainian].

² Nora P. Teperishnie. Naciia. Pamiat’ [Present. Nation. Memory], Kyiv, 2014, P. 242 [in Ukrainian].

Українська поезія мала перед собою очевидні, навіть екстенсивно ще не освоєні широкі терени; актуальною потребою цього періоду була не стільки творча боротьба, скільки успадкування не так уже й великого на той час набутку поетичної творчості українською мовою³.

В останнє двадцятиріччя спостерігається позитивна динаміка щодо входження доробку письменника у коло зацікавлень літературознавців, істориків, правників, а особливо педагогів. Зазвичай його творчість не оминають автори історії української літератури та підручників з літератури, вписуючи у відповідний літературний контекст. Попри гостру критику сучасників, Кониський до кінця життя творив, бо поезія була “тим рухомим жанром літератури, який міг найшвидше відгукнутися на вимоги часу, художньо відобразити соціальні, філософські, психологічні проблеми доби”⁴. Тематика й мотиви поезії Кониського принагідно були об’єктом аналізу в штрихах до його літературного портрета, де серед іншого наголошується автобіографічність як одна з прікметних особливостей громадянської лірики, поступовий “відхід від літературної традиції 40–50-х рр. XIX ст. з її романтичним протиставленням – “славне козацьке минуле – сьогочасне підневільне життя”, натомість акцентовано на ідеї служіння народові й батьківщині, навіть якщо така діяльність обернеться трагедією в особистому житті”⁵. Цікавою бачиться спроба Л. Копейцевої потрактувати цю проблемно-тематичну групу творів з погляду функціонування архетипних образів, оскільки, на переконання дослідниці, поет “використовує певний міфологічний словник і архетипні формули, висхідні ще до індоєвропейських джерел”⁶.

Формулювання цілей статті. Мета розвідки — визначити формозмістові особливості поетичного доробку Кониського, мова як про ті твори, що ввійшли до поетичної збірки “Порвані струни”, так і окремі поезії, що побачили світ у галицьких періодичних виданнях протягом 1860–1890-х років і досі залишаються поза увагою літературознавців.

Виклад основного матеріалу. За життя Кониський видав одну поетичну збірку “Порвані струни” (Житомир, 1886) – 34 твори, після смерті автора побачив світ “Вибір з поем Олександра Кониського” (Львів, 1901) — 24 поезії, низка з раніше опублікованих творів також вийшла у серії “Бібліотека української літератури”, том О. Я. Кониський “Оповідання. Повісті. Поетичні твори” (Київ, 1990), решта, як і деякі його переклади, розпорошені по таких галицьких виданнях, як “Слово”, “Галичанин”, “Правда”, “Світ”, “Зоря”, ЛНВ.

Як письменник більше знаний і популярний в Галичині, це зумовлено колоніальним становищем підросійської України та об’єднавчою місією, яку поставив перед собою і якою понад 40 років жив Кониський-громадський діяч. Його співпраця з галицькими виданнями почалася зі “Слова”, сюди з 1862 р. на запрошення Б. Дідицького він надсилав публіцистичні

дописи та поетичні твори⁷.

У його поетичних творах відчувається щире творче натхнення, осмисленість ідеї та продуманість характеру ліричного героя, однак часто-густо саме потреби галицьких періодичних видань і читацька зацікавленість брали гору, визначаючи пафос, проблемно-тематичне спрямування і жанрову специфіку твору. У розвідці про творчість письменника І. Франко зауважив, що матеріали Кониського, в яких той розповідав про життя українців-наддніпрянців, з великою цікавістю сприймала галицька публіка, вони були “першою спробою українця безпосередньо заговорити до галичан <...>. З них віє сміливий, радісний настрій автора і всіх тогочасних українців, що надіялись при свобіднішим розвою Росії здобути працю та просвітою відповідне місце й для свого українського народа”.

Дебютувавши у петербурзькій “Оснві” поезією “Сиротина” (1861), Кониський став активним учасником фактично безманіфестної програми, що передбачала культивування національної інтелігенції і розвиток національної культури, творення антиколоніального культурного дискурсу. Шляхом вираження у формах поетичного слова свободолюбних ідей та національних прагнень українців, відбувалася своєрідна їх апробація та адаптація на широкому суспільному та етнокультурному просторі. Красномовним підтвердженням висловленої думки є “Молитва за Україну” (1885) Кониського, що досі вважається духовним гімном України, хоча за авторським задумом – “молитва” для тогочасних школярів.

У згаданому вище творі “Сиротина” автор уже чітко окреслив ідейно-суспільні та ціннісно-сміслові детермінанти, які до кінця 1890-х років визначатимуть його світоглядно-філософські та ідейно-естетичні принципи. Поет зацентрував ті ціннісні й морально-етичні взаємозв’язки, завдяки яким формується особистість — дієвий представник нації. Концепт “сирітства”, винесений у заголовок і який домінує у творі, створений шляхом нашарування розлогих контрастних протиставлень. “Сирітство”, на переконання поета, — духовне насамперед, може зумовлюватися тільки байдужістю і духовною убогістю, невмінням жити повноцінним життям, небажанням докладати сили і знання до корисної справи. Отже, бачимо новий тип ліричного героя, характер якого поет наділив виваженістю і бажанням постійного самовдосконалення, водночас наголосивши його здатність до самопожертви заради щасливого майбуття нації. Відштовхуючись від антитези, закладеної у заголовку, поет уточнює, що ліричному герою не допікають відсутність справжньої родини й матеріальні негаразди – це не те, що може “осиротити” особистість, для якої цінністю є “Любов до народу, / Волі і науки”, адже така особистість — “чадо громади: / Вона його любить, / Як сина кохає, / Як сина голубить”⁸.

Залежно від співвідношення тих чи тих пафосних і

³ Istorija ukrains'koi literatury XIX st. (70-90-ti rr.) [History of Ukrainian literature of the 19th century], Za redakcieiu O. D. Gnidan, Kyiv, 2002, P. 162 [in Ukrainian].

⁴ Boiko N. “Takyh diiachiv nadto potribno buvaie na svitanni nacional'nogo zhyttia” (Literaturna spadshyna Oleksandra Konys'kogo) [“Such figures are of utmost importance, especially at the dawning of the life of a nation...” The literary heritage of Oleksandr Konysky’], *Slovo i Chas* [Word and Time], 2011, N 11 (611), P. 73 [in Ukrainian].

⁵ Kopeiceva L. “Arhetypni obrazy iak filosos'ko-estetychni markery liryky O. Konys'kogo” [Archetypal images as philosophical and aesthetic markers poetry by O. Konyskiy], *Naukovi zapysky Kharkivs'kogo nacional'nogo pedagogichnogo universytety im. G. Skovorody* [Scientific notes of H. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University], 2011, vol. 1(65), P. 42 [in Ukrainian].

⁷ Franko I. Zibrannia tvoriv: U 50 tomah. Dodatkovy tomy [Collection of works: In 50 vol.], Kyiv, 2010, Vol. 54, P. 316 [in Ukrainian].

⁹ Konys'kyi O. Opovidannia. Povisti. Poetychni tvory [Short stories. Stories. Poetry], Kyiv, 1990, P. 512 [in Ukrainian].

мовностильових реєстрів у поетичному доробку Кониського виокремлюємо ліричне пророцтво (“Заповідь”), поетичний маніфест (“Моє бажання”, “Спокою рабського не хочу я”, “Думка (Я не боюсь...”), громадянську елегію (“До родини”, “Думка (На скелі високій...)”) та інвективу (“Пророк (Ходім, ходім мершій, “Не вірю клятві я раба”, “Ти любиш сидячи у хаті...”, “Ви підупали земляки...”). Серед проблемно-тематичної палітри громадянської лірики Кониського лейтмотивом звучить цілий спектр проблем, пов’язаних з осмисленням буття українського народу, його колоніальним теперішнім, піднесенням національного духу, визріванням ідеї державності і соборності, ролі і місця поета та українського інтелігента в суспільстві.

Розширення ідейно-проблемного спрямування творів зумовило появу нового типу ліричного героя, здатного відображати зміну реальної ситуації та відповідати на виклики нового часу. Кониський створив новий образ героя, що не бачить свого життя поза служінням справі духовного і політичного відродження України: “... брате мій! / Будім живих; ходім орати / Свої степи; та знання сій, / — То хліб і долю будем мати” (“Удосвіта”)⁹. Це — українець-різночинець чи радше український інтелігент, у свідомості якого ще спливають картини козацького минулого, але він уже більше пов’язаний із сучасним йому життям; культивує та пропагує ідеї служіння своєму народові, безперечно, вони (ідеї) виразно позначені світоглядними переконаннями самого автора. Таку зміну ліричного героя і темпоральності Кониський задекларував у поезії “Моє бажання” (1862): “Не обскурант я, що не плачу / За тим чого нема. / Що вже минуло і мина...”¹⁰ Йдеться про інший тип поведінки ліричного героя, що, засвоївши помилки катастрофічного минулого, не впадає у відчай, а прагне активної і продуктивної діяльності. Наснажений художнім словом Т. Шевченка, йому не властива громадянська пасивність і бездіяльність (таку рису людської натури інколи у творах Кониського символізує гнила колода). У поезії “Весна й зима”, присвяченій члену Полтавської громади Вікторові Лободі (1824–1889), поет вдається до розгорнутого контрастного протиставлення: тим, хто “з молоду / Духом упадають, / <...> Мислі, розум зневажають, / А годують тіло” поет протиставляє тих, “котрі духом / Як крин зеленіють / Кріпнуть думами своїми, / В ділах добрих спіють”¹¹.

Стан громадянської пасивності українців (“Спокою рабського не хочу я”), що традиційно передається відомим народним прислів’ям “моя хата скраю”, поет трансформувал у влучну метафору — рабський спокій. Це не просто про спокій як фізіологічна потреба й реакція на несприятливість ситуації чи подій, це не тільки нудьга, це насамперед безмістовність життя, що зумовлює фізичну й моральну деградацію, веде до інтелектуального збіднення, такий спокій “серце труїть і морозить / І снігом душу він заносить”¹². Ліричний герой висловлює тверде переконання, що такий рабський спокій проміння би навіть на неволю, тільки “з ураганом життя”.

Особливість поетичного стилю Кониського бачить-

ся у масштабуванні трагедії колоніального становища українців, щоразу повертаючи їх до тих знакових подій, які це зумовили. У поезії “Думка (У киреях, у брилях)” завдяки виражальним особливостям антитези поет глибше відтворив трагічність козацької долі, екстраполюючи її в цілому на долю України. Названий твір вражає сміливістю думки, гострим антиколоніальним пафосом і чітко розставленими акцентами. Козаки у війні проти шведів щиро прислужилися царю, він тут же засіяв Полтавщину трупом, а тепер, змінивши гармати і ручниці на заступи, вони розбитим шляхом волочать ноги до Ладogi, щоб зрештою на їхніх кістках постала нова столиця імперії. Не чути ні звичних козацьких жартів, ні пісень: “Ішли полки козацькі / Смутними рядами / Наче батька-отамана / В могилу сховали”. Особливий акцент і глибокий символізм поет закрив в образі сльози (подавши зі зменшувальним суфіксом), які козаки витирали “хустками з мережками”, та України-вдови, якій тепер доводиться навіки прощатися уже зі своїми синами. До останніх запізно приходять усвідомлення, що “Віддались у неволю / І навіки погубили / Козацькую долю!”¹³.

Аналогічні роздуми над долею України у поезії “Бажання” (1861) навіть підштовхують ліричного героя до єдино можливого вчинку в такій ситуації — самовбивства, яке поет з гіркою іронією називає бажанням: “Дайте, люди, дайте добрі, / Отрути напитись, <...> Я не бачу на сім світі / Ні правди, ні волі, Ні любови, ні привіту, Ні справжньої долі”¹⁴.

У своєрідному поетичному маніфесті “Моє бажання” (1862) поет відкидає песимізм і зневіру, вже у першій строфі позиціонує себе як нова людина і декларує розрив із замилування минулим: “Не обскурант я, що не плачу / За тим, чого нема”, таким чином закликає сучасників, пам’ятаючи трагічні помилки минулого, дбати про теперішнє і майбутнє своєї держави, яку ліричний герой розуміє, як: “Слов’ян усіх в одній сім’ї / Побачить хочеться мені”¹⁵. Висловлена ідея віддзеркалює тогочасні авторські прагнення, значною мірою інспіровані маніфестом Кирило-Мефодіївського братства. Окрім того, варто пам’ятати, що Кониський з глибокою пошаною ставився до М. Костомарова, був особисто знайомий з ним і підтримував приязне листове спілкування, зрештою присвятив йому поезію “Пророк” (1862). Отже, заманіфестоване у творі “бажання” цікаве тим, що дозволяє зафіксувати висхідну точку у світоглядній еволюції автора, адже поступово з’являтиметься усвідомлення необхідності вільного й самостійного життя України, як бачимо це, наприклад, у творі “Заповідь”.

Щодо названої вище поезії, то вона виразно перегукується із “Заповітом” Т. Шевченка: ліричний герой передчуваючи близький відхід у засвіття, звертається до побратима з єдиним проханням — поховати в українській землі. Як мученик, що постраждав у боротьбі за свободу України, він спочиватиме до “правого суду” й “воскресне”, щоб благословити її вільне й щасливе буття: “Тая пісня всіх розбудить, / Всі мертві встануть. / Щоб на вольну Україну / Оком вольним глянуть!”¹⁶.

¹⁰ Ibidem, P. 514.

¹¹ Konys’kyi O. “Vesna j zyma” [‘Spring and Winter’], *Galychanyan* [Galychanyan], 1861, Kn.1, vyp.1, P. 5 [in Ukrainian].

¹² Konys’kyi O. *Opovidannia. Povisti. Poetychni tvory...*, op. cit., P. 521 [in Ukrainian].

¹³ Ibidem, P. 519.

¹⁴ Konys’kyi O. “Bazhannie” [‘Wishes’], *Galychanyan* [Galychanyan], 1861, Kn. 1, vyp.1, P. 6 [in Ukrainian].

¹⁵ Konys’kyi O. *Opovidannia. Povisti. Poetychni tvory ...*, op. cit., P. 514 [in Ukrainian].

¹⁶ Ibidem, P. 516.

Колоніальне становище українців зумовило появу у поетичному доробку Кониського низки творів, у яких акцентується проблема політичних переслідувань, адже сам поет і чимало його однодумців і побратимів по Полтавській громаді зазнали моральних і фізичних утисків, унаслідок чого одні опинилися у в'язниці чи на засланнях, дехто там і загинув ("Каторжник", "Усе плаче", "До В. В. Лободи", "Думка", "На смерть С...а С...а М-к-а"), інші були приречені на "повільне вмирання", тобто згасання життєвих сил і творчого потенціалу через заборону публікації чи постійний поліцейський нагляд. Попри глибокий відчай засланих: "За святе — святий страждаєш / За народню справжню долю / Узяли тебе у неволю", розлуку з рідними й друзями, автор провіщає справедливе покарання кривдникам: "Час настане — Бог устане / На лютого ката! <...> Оніміють окаянні, / Замокне їх слово, <...> І поже огонь лукавих / Дітей Вавилона"¹⁷. Передчуваючи, що і йому не уникнути покарання, поет у низці творів прощається із батьківщиною ("Послідній день", "Думка"), а опинившись на засланнях (1863), тужить за Україною, у пам'яті зринає все, чим дорожив, що давало натхнення до праці й творчості ("Пісня", "До себе", "До старої моєї неньки").

Та перебуваючи на засланнях, ліричний герой не хоче втрачати зв'язку із батьківщиною, й грудочка землі, яку той просить побратимів передати йому, не тільки має полегшити душевні страждання, а й стати останньою дорогою річчю у могилі ("Братам на Україну"). Зважаючи на критичний стан здоров'я, Кониський навіть провіщає власну смерть: "Отак, не вирвавшись на волю, / В тюрмі, в неволі і помру!.. / В чаду безправ'я і неволі — / в кайданах руки я згорну..."¹⁸.

У поезіях "Не вірю клятві я раба", "Філантропи", "Ти любиш, сидячи у хаті", "Не тямлю сам", "В розкішній залі світло сяє...", "Ви підупали, земляки!", "Панам-лжелібералам", "Не призывайте всує Бога" поет звертається до теми морального стану суспільства й українського панства зокрема, яке не переймається долею народу і взагалі національними свободами, а дбає про свій матеріальний добробут, уже ставши його рабами: "Се фарисеї наших днів, / Тільки хрестом покриті, / Брехнею спутані кругом, / Неволею повіті / <...> Їх бог брехня, їх гроші бог, / Їх бог — їх раб багатий"¹⁹. В інвективі "Ви підупали, земляки!" поет жорстко картає земляків за те, що змирилися із таким рабським становищем, навіть більше — допомагають ворогові розправитися із інакдумцями: "Халяву лижете у ката, / Свого лякаєтеся брата, / Гукаючи: "Распни! Распни!..."²⁰.

Багаторічна громадська активність підводила поета до актуалізації ще однієї проблеми українства — відсутність морального й інтелектуального лідера, що зумів би об'єднати розрізнених за ідеологічними переконаннями українців; а також невміння і небажання самих українців забути тимчасові й дріб'язкові незгоди заради вищої мети. Перед ліричним героєм, що готовий служити народові і навіть заради нього пожертвувати своєю свободою і життям, громадянський обов'язок перед поневоленою країною перевищує особисті життєві розчарування:

"Кинувся б на хвилі, нехай би втопили, Так в серці палає ще інша любов: Любов до родини — святої України!"²¹.

Поет звертав увагу на значиму для української спільноти проблему національного пророка та його взаємин із соціумом. Беззаперечним авторитетом на той час був Т. Шевченко, за яким у літературі й свідомості українців закріпився образ Батька та Апостола, і до якого Кониський ставився з великою пошаною і тяжко переживав його смерть. Відповідні рефлексії не без міфологічного нашарування зустрічаються, наприклад, у поезії "На смерть Тараса Шевченка". Та проблема, на думку Кониського, полягає не так у відсутності моральних авторитетів, як у взаєминах такої особистості й суспільства, і висновує, що попри просвітницьку роботу народ ще залишається далеким від усвідомлення проповідуваної ідеї національної свободи, легко, а інколи й з матеріальної вигоди, збивається на манівці москвофільства, а зневіра в суспільстві настільки висока, що "коли б Христос сюди прийшов Любов народню возвіщати, І він тут віри б не найшов, І його б стали зневажати"²². Лідером, як мріялось Кониському, знову міг би стати М. Костомаров, однак різні ідеологічні орієнтації, незгода і непорозуміння у суспільстві і передусім серед культурницької інтелігенції перешкоджають згуртованості і шкодять спільній ідеї. Рефреном звучить остання строфа вірша "Пророк": «Ходім, ходім мерщій відсіть: / Бо ми обидва добре знаєм, / Що в краю рідному ніхто / З своїх пророком не буває"²³.

Дещо песимістично звучить оцінка особисто його служіння народові, насамперед через доволі скромні можливості, про що відверто говорить: "Коли б я здужав розбудити / Братів із тьми на світ підняти, / Коли б умів їх врозумити, / Як тяжко стогне наша мати! / Та ба! Не дав Господь мені / Душі могучої пророка, / Словес його не дав мені, / Не дав всевидючого ока!"²⁴ ("Коли б"), та водночас поет свідомий того, що його праця не завжди знаходитиме розуміння і позитивний відгук суспільства і що він завжди буде диваком та ізгоєм на рідній землі.

У ліриці Кониського з виразними громадянськими темами і мотивами раз за разом зринають образи-символи тюрми, скорбної чаші, сльози, темної ночі, холодної зими, пустки, чорного ворона, завдяки чому вдається створити глибоко драматичну й навіть трагічну картину буття в підросійській Україні. Інколи поет послугоується традиційним набором романтичних образів, інколи і більш древніми, язичницькими, наприклад, для подолання національних негараздів ліричний герой звертається до природних стихій. Ліричний герой ніби намагається заговорити буйний вітер, аби той стихив свою руйнівну силу над і без того знедоленими українцями: "Повій, вітре, тихесенький / З-за синього моря, / Да принеси в Україну / Козацькую волю" ("Вітер"), то, навпаки, звертаючись до моря, яке мало б пам'ятати, як по ньому ширяли козацькі чайки, сподівається: "Може твої хвилі, сиві, сердиті Того розревілись, щоб нас розбудити, Щоб тюрму підмити, увесь гній обмити І чисти-

¹⁷ Konys'kyi O. "Vesna j zyma" ['Spring and Winter'], *Galychanyin* [Galychanyin], 1861, Kn.1, vyp.1, P. 13 [in Ukrainian].

¹⁸ Konys'kyi O. *Opovidannia. Povisti. Poetychni tvory ...*, op. cit., P. 531–532 [in Ukrainian].

¹⁹ *Ibidem*, P. 520.

²⁰ *Ibidem*, P. 552.

²¹ *Ibidem*, P. 525.

²² *Ibidem*, P. 518.

²³ *Ibidem*, P. 518.

²⁴ Konys'kyi O. "Koly b" [If be], *Slovo* [Word], 1862, N 78, P. 13 [in Ukrainian].

ми синами на волю пустити? ” (“До моря”)²⁵.

У поезії “На смерть Тараса Шевченка” поет створив докладну мінорну картину скорботи за Кобзарем, в якій місяць “...в хмару загорнувся / Перестав світити”, “...зірки поховались, / мов за батьком діти. / Ніч, мов ворон, чорна стала...”, “Вітри буйні з хрестами / Сумно розмовляють...”. Глибину втрати Шевченка поет втілює у образі зачиненого покутного вікна України. Як відомо, в українській культурі вікно символізує “межу між світами, через яку можуть проникнути в дім як світлі сили, так і темні; через вікно людина спілкувалася з небесними богами”, його сакралізація “зумовлена значною мірою якраз спільністю його функцій з оком”, великого значення надавалося “покутному”²⁶. “Зачинилось в Україні / Покутне віконце; / Заховалось під землею / Українське сонце”, й українцям тільки залишається надихатися його творчістю і чекати “воскресіння”: “Спи, Тарасе, тихо-тихо, / Поки Бог розбудить; / Твою пісню в Україні / Повік не забудуть”²⁷.

Висновок. Як свого часу зазначив О. Авдікович: “Кониський найстарший український письменник, у якого ідея національна голошена сміло, виразно і постійно, а горизонт патріотичної свідомості виходить не то поза вузькі рами етнографічного українофільства початку XIX століття, а поза межі обласного українства, замкненого політичними умовами російської держави”²⁸. Аналіз поетичного доробку О. Кониського засвідчив, що авторські ідеї та прагнення, виражені у поетичному слові, були суголосні з прагнення насамперед тогочасної національної інтелігенції та в цілому свободолюбними настроями самих українців. Кониський належав до числа тих українських поетів, що серед іншого ще й формулювала ці ідеї, адаптовували й апробовували серед широкої читацької аудиторії, обравши для цього нескладні жанрові форми, символіку й образну систему.

Nadiia Boiko. Formal and content features of civic poetry by O. Konysky's. The goal is to define formal and content features of civic poetry by O. Konysky's with the aim of introducing him into wide scientific circulation. The methods used for research are biographical, descriptive, aesthetic-functional, analysis and synthesis, selection and generalization of information. The scientific novelty of the study is the center of literary analysis that in-

cludes both the author himself and a number of his poetic works from the collection Torn Strings, as well as individual poems that were published in Galician periodicals during the 1860s and 1890s and remain unnoticed by literary critics. **Conclusion.** An analysis of O. Konysky's poetic work showed that the author's ideas and aspirations expressed in the poetic word were agreed with the aspirations of the national intelligentsia of that period and the freedom-loving sentiments of the Ukrainians themselves. Konysky was one of those Ukrainian poets who had formulated these ideas, adapted and tested them among a wide readership, preferring simple genre forms, symbols, and figurative systems. Among the genre-style modifications of the poet's work should be pointed out as a poetic manifesto, invective as a special artistic and aesthetic field that synthesized lyrical, intimate-lyrical, journalistic linguistic components. The extension of the ideological and problematic direction of the works led up to the appearance of a new type of lyrical hero, able to reflect the changing real situation and respond to the challenges of modern times. It was determined the paradigm of the lyrical figure – representatives of the Ukrainian intelligentsia, who perceived their purpose to serve to the people. They were unquestionable ready to sacrifice for this purpose. The poetic text's interpretation allowed outlining the semantics of the main symbols, which were most often used by the author.

Key words: *manifesto, prophecy, antithesis, lyrical hero, intellectual, mythologization, idea of independence.*

Надія Бойко – кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. Дослідник української прози другої половини XIX ст., автор низки наукових статей та розділу “Проза 1850–1880-х років” в академічній “Історії української літератури в 12-и томах”. Заступник головного редактора журналу “Слово і Час”.

Nadiia Boiko – Senior researcher, PhD Shevchenko Institute of Literature, National Academy of Science of Ukraine Ukrainian prose in the nineteenth century: genre and stylistic peculiarities, innovation and experimentation and marginal canon; peculiarities of the literary process; trends in the development of stories and novellas in the Ukrainian literature in the second half of the nineteenth century; Ukrainian historical prose; Reception of European gothic novel in Ukrainian literature. Deputy Editor-in-Chief in “Slovo i Chas”.

Received: 12.08.2020

Advance Access Published: September, 2020

© N. Boiko, 2020

²⁵ Galychany [Galychany], 1861, Kn.1, vyp.1, P. 10, 5 [in Ukrainian].

²⁶ Zhaivoronok V. Znaky ukrains'koi etnokul'tury: Slovnyk-dovidnyk [Signs of Ukrainian ethnoculture: dictionary-reference book], Kyiv, 2006, P. 94 [in Ukrainian].

²⁷ Konys'kyi O. Opovidannia. Povisti. Poetychni tvory ..., op. cit., P. 513 [in Ukrainian].

²⁸ Avdykovych O. Ogljad literaturnoi dial'nosti Oleksandra Konys'kogo [Review of the literary activity of Olexander Konys'ky], Pshe-myshl', 1908, P. 23 [in Ukrainian].